

Svarbi metodologinio kalbų mokymosi modelio dimensija

Vytautas Šernas

Profesorius socialinių mokslų (edukologijos)
habilituotas daktaras
S. Stanevičiaus g. 88–89, LT-07103 Vilnius
Tel. (8 5) 238 81 22

Straipsnio objektas – metodologinė sintetinio kalbų mokymosi modelio kultūrinė dimensija. Glaustai apžvelgiami kiti modeliai, susiję su vienos kurios nors šalies kultūros ugdymu, pagrindžiamas poreikis mokant Lm, L1, L2 kalbų siekti išvengti atskirų šalių kultūrų maišymosi individo psichikoje. Atskleidžiama metodologinio kalbų mokymosi modelio paskirtis: užtikrinti grynąją daugiakalbystę, kurios neatskiriamas komponentas – atitinkamos šalies kultūrinė dimensija. Straipsnyje pagrindžiamos atskirų šalių kultūros ištakos, nurodomos sritys, aktualios gryniosios daugiakalbystės formavimui, pateikiami pavyzdžiai, apibendrinamosios išvados ir rekomendacijos.

Problema, jos aktualumas

Kalbų sąveikos individo psichikoje metodologinis modelis pagrįstas (žr. Šernas, 2001, p. 65–73; 2002; 2005). Tačiau sintetinio individualizuoto koordinuoto kalbų mokymosi metodologinis modelis daugiaplanis: socialinis, lingvistinis metakognityvinis, psichologinis, fiziologinis, kultūrinis. Žmogaus kūrybos, dvasinės, intelektinės ir kt. veiklos reiškimosi visuma paprastai vyksta gimtąja kalba. Tačiau mokantis kelių kalbų yra svarbu, kad individo psichikoje susidarytų koordinuotos kelių šalių kultūros modelis. Mat taip plečiame besimokančiųjų supratimą apie tą šalį, gerėja jų adaptacija tos šalies darbo kolektyvuose, visuomenėje. Kartu iškyla poreikis supažindinti kitataučius su atitinkamais Lietuvos kultūros laimėjimais, nes sintetinė kelių kultūrų sąveika

individo psichikoje susieta su jo įvairiapusio akiračio plėtra. *Todėl straipsnio tikslas* – pagrįsti metodologinę kalbų mokymosi modelio kultūrinę dimensiją, nes būtina į ją atsižvelgti formuojant grynąją daugiakalbystę. Kalba yra svarbi tautos, valstybės, jos kultūros sudedamoji dalis. Kalboje atsispindi tautos istorija, tradicijos, geografija, muzika, kultūra ir kt. Bet kuri išsivysčiusi kalba yra kūrybingai išpuoselėta, standartizuota, literatūrinė ir šnekamoji.

Kultūrų sąveika individo psichikoje yra svarbi kalbinės veiklos pirmąją (L1), antrąją (L2) sintetinio ugdymo svetimosiomis kalbomis dimensija. Kalba ne vien atspindi dabartinę šios šalies kultūrą. Ji perduoda kalbos ir tautos vertybes iš kartos į kartą. Kalba atspindi šalies realijas, žmonių kūrybą, dvasinę būklę, raidą įvairiais požiūriais.

Todėl pirmiausia negalima kalbų mokymo(-si) proceso traktuoti kaip technologinių kelių kalbų mokymo(-si) strategijų, padedančių geriau išmolti jų ortoeziją ir žodyną, gramatiką, stilistiką ir rašybą. Iš čia išplaukia *antroji išvada*: vidurinėse ir aukštosiose Lietuvos mokyklose retas kalbų pedagogas supažindina besimokančiuosius su įvairių šalių kultūra, jų sąsajomis su lietuvių kultūra. *Tai vyksta todėl, kad*:

- nėra anglų, vokiečių ir kitų svetimųjų kalbų savų originalių vadovėlių, kuriuose atsispindėtų mokinių / studentų gimtojo krašto ir, tarkim, angliškai kalbančių šalių kultūros. Atsivežti iš Anglijos ir kitų šalių vadovėliai paprastai neatsižvelgia į kultūrų sąveikas individo psichikoje, teigiamus ar neigiamus šios sąveikos aspektus;
- rengiant kalbų mokytojus ir tobulinant jų kvalifikaciją, lyginamoji kelių kalbų ir kultūrų sąveika individo psichikoje neretai ignoruojama;
- Lietuvos universitetuose studentai nepakankamai supažindinami su praeityje taikytais kelių kalbų mokymo(-si) metodais, ugdant studentų grynąją daugiakalbystę koordinuotais savos ir kitų šalių kultūrų požiūriais (žr. Šernas, 2002, p. 7–9 ir kt.).

Šie ir kiti prieštaravimai išryškina ir *straipsnio problemą*: ar reikia mokant kelių kalbų, formuojant grynąją daugiakalbystę siekti, kad besimokantieji įgytų ir atitinkamos šalies kultūros pagrindus? Koks kitų šalių kultūros santykis su gimtojo krašto kultūra?

Kalbų ugdymo modeliai, susiję su šalies kultūra

Yra įvairių kalbų ugdymo(-si) modelių. Dauguma jų neorientuoja pedagogo formuoti grynąją daugiakalbystę, kartu ir neatsižvelgiama į

vienos ar kitos šalies kultūrą mokant kelių kalbų. Prie tokių modelių priskirtini šie: bandymų ir klaidų, biheviorizmo, akomodacijos, diskurso, ekranavimo, kintamos kompetencijos ir kt. (plačiau žr.: Ellis, 1991; Šernas, 2002). Kitų kalbų mokymo(-si) modelių centre – tos šalies, kurios kalbos mokoma(-si), kultūra. Prie šių modelių priskirtini akultūracijos, natyvizacijos ir denatyvizacijos modeliai bei kultūros pedagogika. Pateiksiu svarbesnes jų nuostatas.

Akultūracijos modelis (angl. *the Acculturation model*; žr. Ellis, 1991, p. 251–253) yra skirtas individui prisitaikyti prie šia kalba kalbančių žmonių kultūros. Mokantis tos kalbos antros kalbos išmokymas yra tik vienas akultūracijos aspektas. Socialiniai veiksniai yra pirminiai. Psichologiniai veiksniai tampa veiksmingi tais atvejais, kai socialiniai neigiami.

Palankūs socialiniai veiksniai, padedantys individo akultūracijai, yra šie:

- gimtosios (Lm) ir pirmosios svetimšios (L1) kalbų grupių nariai gerbia vieni kitus, laiko juos lygiaverčiais;
- gimtosios kalbos grupės nariai nori, kad pirmosios svetimšios kalbos grupės dalyviai asimiliuotų vietinę kultūrą;
- abiejų grupių nariai tikisi naudotis tomis pačiomis privilegijomis, lengvatomis;
- L1 grupė yra maža ir per mažai susigyvenusi;
- L1 grupės dalyviai tikisi likti gyventi toje pačioje vietovėje.

Psichologiniai veiksniai, trukdantys L1 grupei sėkmingai mokytis šios kalbos:

- netikrumas dėl savo kalbos mokėjimo lygmens (nuolatiniai kalbos šokai);
- baiminimasis, stresai dėl kultūrų skirtumų (kultūrinis šokas);
- neigiama motyvacija, nuostatos;
- noras išplėsti „Aš“ ribas, geriau pasirodyti prieš kitus pagal savo kalbinės veiklos kompetencijos lygį.

Taigi išmokti L1 kalbą gali trukdyti socialiniai ir psichologiniai veiksniai. Tada pasiekti gerų rezultatų sunkiau.

Muno išvada: akultūracijos modelis tarnauja kitataučių asimiliacijai, nutautinimui. Todėl Lietuvai šis modelis nepriimtinas. Be to, taikant šį modelį, nepasiekiamas gimtosios kalbos mokėjimo lygis. Šiais atvejais antros kalbos išmokimas suprantamas kaip dviejų rezultatų: natyvizacijos (artėjimas prie gimtosios kalbos) ir denatyvizacijos (nutolimas nuo gimtosios kalbos) sąveika.

Natyvizacijos procese strategija susidaro iš asimiliacijos (supanašėjimo) ir vidinės kalbos (angl. *interlanguage*) normų. Besimokantieji supaprastina kalbos mokymosi užduotį. Jie susiskiria hipotezių, pagrįstų jau turimomis žiniomis apie gimtąją kalbą, kultūrą, pasaulį. Jų psichikoje susidaro viena vidinė Lm ir L1 kalba, kultūra. Gimtojo krašto kultūra sutapatinama su naujai besimokomos kalbos šalies kultūra.

Denatyvizacija apima prisitaikymą prie dėstytojo, situacijos, vidinių ir išorinių poreikių, sąlygų. Besimokantysis permodeliuoja savo gimtosios kalbos sistemą pagal L1 ar L2 kalbų natyvizacijos ir denatyvizacijos kultūrų normas. Akultūracijos ir natyvizacijos modeliai padeda suprasti, kodėl besimokantieji svetimąją kalbą (L1, L2) dažnai nepasiekia gimtosios kalbos kompetencijų lygio.

Trumpa akultūracijos, natyvizacijos ir denatyvizacijos modelių apžvalga rodo, jog šie modeliai siekia ignoruoti gimtosios kultūros įtaką L1 ar L2 kalboms, vengia diferencijuoti įvairius Lm, L1, L2 kalbų ir kultūrų sąveikos lygius individo psichikoje. O tai, mano nuomone, ir yra vienas iš pagrindinių šių Lm, L1, L2 kalbų ugdymo modelių trūkumų. Priežastis viena – individo neįsigrūvenimas į įvairių šalių kultūrinės vertybes, deramo dėmesio į teigiamą ar neigiamą kultūrų sąveiką nekreipimas.

Individas nesusiformuoja savos minčių raiškos vienos kurios kultūros ir kalbos (L1, L2) pagrindu. Aišku, jog kartu individas nesusiformuoja diferencijuoto požiūrio į atskirų šalių kultūras.

Metodologinis sintetinis kelių kalbų ir kultūrų sąveikos modelis

Metodologinio modelio samprata. Kelių dešimtmečių mano ir išsiugdytų mokslininkų paieškos, ilgamečiai lingvodidaktiniai tyrimai, išpuoselėta glotoedukologijos teorija leido suformuoti teorinius metodologinio modelio pagrindus, kuriuos ir norėčiau glaustai pristatyti.

Metodologinis sintetinis modelis – dinaminis koordinuotos kalbinės veiklos išmokimo teorinis modelis, reguliuojantis kryptingą, diferencijuotą įvairių dimensijų (lingvistinių, kultūrinių ir kt.) sąveiką mokantis kelių kalbų, plečiant individo kalbines ir kultūrinės kompetencijas.

Diferencijuotas kalbinės veiklos ugdymo procesas vyksta paprastai dialektiškai pricštaringomis sąlygomis, sąveikaujant:

- įvairioms kalboms ir kultūroms;
- kalbinės veiklos išmokimą nuolat lydi spartus išmokto užmiršimas;
- teigiami ar neigiami kelių kalbų ir kultūrų tarpusavio sąveikos poveikiai individo psichikai;
- palankūs ar nepalankūs vidiniai ir išoriniai veiksniai. Pavyzdžiui: superindividualus kalbų mokymo(-si) stilius ir palanki/nepalanki jam pedagogo veikla (kalbinės medžiagos atranka ir pateikimo strategija bei taktika, kontrolės ar savikontrolės operatyvumas, efektyvumas ir kt.);
- metakognityvinės kalbinės veiklos funkcionavimo lygis ir savarankiško kalbų mokymosi patirtis;

- lingvistinių, intraverbalinių ir kultūrinių ryšių tarp Lm, L1, L2 kalbų tapatumai ar skirtumai (procentiniu požiūriu) pagal įvairias kalbinės veiklos formas (kalbėjimas, klausymas, skaitymas, rašymas, vertimas);
- atskirų kalbų, kontaktuojančių besimokančiojo psichikoje, turinio ir jų išmokymo dėsningumai.

Yra ir daugiau šių sąveikų. Pagrindinis koordinuoto kelių kalbų ugdymo tikslas – formuoti diferencijuotą grynąją daugiakalbystę, neužverčiant šio darbo besimokančiajam ar gimtosios kalbos specialistams.

Kalbų ir kultūrų sąveikos individo sąmonėje tyrimais siekiama:

- a) ieškoti būdų, kaip individo filologinę ir kultūrinę patirtį plačiau naudoti spartesniam ir tobulesniam svetimųjų kalbų išmokimui, kitataučių kultūros lobių perėmimui. Kartu siektina pagal galimybes mažinti neigiamą kalbų ir kultūrų sąveiką besimokančiojo psichikoje;
- b) ieškoti būdų, kaip individo filologinę ir kultūrinę patirtį naudoti didesniam gimtosios kalbos, jos kultūros turtinimui (angl. *transfer*), užtikrinti kalbos taisyklumą, o gimtojo krašto kultūrą apsaugoti nuo neigiamos svetimųjų kalbų ir kultūrų įtakos, intervencijos.

Metodologinio kalbų mokymosi modelio pagrindas:

- akad. S. Šalkauskio pagrįsta sintetinė filosofija, pedagogika,
- gretinamoji, E. Benvenisto lygių, struktūralistinė lingvistika;
- pereninė pedagogika (S. Šalkauskis, L. Jovaiša ir kt.);
- susiliejančiojo ugdymo idėja (Brown, 1990);

- daugiakalbystės ir pedagoginė psichologija (Jacikevičius, 1970; 1994; Jacikevičius ir kt., 1986), psichologinės veiklos išmokymo teorijos (veiklos, sąlyginių refleksų, ženklinė ir kt.), psicholingvistika;
- pedagogikos klasikų (J. A. Komenskio, K. Ušinskio, J. Vabalo-Gudaičio ir kt.) įnašas į koordinuotą kelių kalbų ugdymą(-si). Šios ir kitos teorijos buvo daugiau ar mažiau pritaikytos grynajai daugiakalbystei formuoti.

Norėčiau pažymėti, kad daug įvairių mokslininkų: L. Bloomfieldas (1986, p. 101), R. Lado (1963), E. Hirsch (1987), F. L. Billows (1969) ir kt. kvietė kalbų mokytojus / dėstytojus mokyti kalbų atsizvelgiant į vienos ar kitos šalies kultūrą. Neatsitiktinai anglai vartoja posakį: „Who speaks two language is twice a man“, o poliglotas prof. V. Sirtautas, geriau ar blogiau mokantis 33 kalbas, siedamas kalbos mokymąsi su tos tautos kultūra, teigia, kad nauja kalba – tarsi nauja žmogaus siela.

**Šalies kultūros santykis su kalba, jos sistemo-
mis.** Kyla klausimas, kodėl mokantis kelių kalbų būtina atsizvelgti į kiekvienos šalies kultūrą, jos saviraišką.

Atskiros tautos, populiacijos paprastai turi bendrą teritoriją, genų fondą, kurie bėgant amžiams suformavo savą kultūrą, savus jos saviraiškos veiksnius, reikšmingus daugiakalbystės sąlygomis. Todėl neišvengiamas genetinis populiacijų įvairumas Kalba yra labiausiai pastebima populiacijos kultūros išraiška. Kaip teigia prof. V. Kučinskas, „genų fondas yra genų ir visų jų formų (abelių) visuma“, būdinga atskirai populiacijai, net jos daliai. Pavyzdžiui, V. Kučinskas tyrimais nustatė, jog aukštaičiai ir žemaičiai turi skirtingus genų fondus (Kučinskas, 2000). Nustatytas aiškus ryšys tarp indoeuropiečių kalbų genetinių ypatumų. Jos at-

sirado dėl politinių, socialinių, ekonominių ir kitų poveikių. Populiacijai susidaryti trukdo jos narių migracija, mutacija, genų dreifas, gamtinė atranka (kryptinga, stabilizuojanti, išskiriančioji), kraujo grupės (smulkiau žr. Kučinskas, 2001, p. 167–171; to paties, 2000, p. 48–53). Kiekvienai populiacijai paprastai būdinga sava kultūra, kalba, garsų sistema. Todėl lengviau išmokti tų kalbų, kurios giminiškos besimokančiųjų gimtajai kalbai. Pavyzdžiui, jei gimtoji kalba viena iš slaviškų, tai lengviau išmokstama kitų slaviškų kalbų. Ir priešingai: kitos indoeuropiečių šakos kalbos, tarkim, anglų, prancūzų yra baltų kalbų šeimos gyventojų sunkiau išmokstamos. Tačiau ir pirmu, ir antru atveju kalbos, jų sistemos, garsai, raidynas, žodžių tvarka sakinyje ir kt. individo psichikoje sąveikauja teigiamai ar neigiamai, nes skirtingas atskirų populiacijų genų fondas, kultūros, kitas suvokimas. Šį teiginį aktualina dar sovietmečiu mano ir A. Žuravliovo atliktas Maskvos ir Kauno aukštųjų mokyklų pirmojo kurso studentų rusų kalbos grafonų suvokimo tyrimas. Paaiškėjo, jog tuos pačius grafonus (raidė ir garsas kartu) rusai ir lietuviai skirtingai ar tapaciai vertina asociatyviniu pagrindu (žr. Журавлев, Шярнас, 1975, 1 lentelė). Tai patvirtino ir A. Žuravliovo atlikti analogiški tyrimai Vokietijoje, Lenkijoje, Vietname ir kitur.

Palyginkime A. Žuravliovo gautus tiriant gretutinį rusų kalbos grafonų vertinimą duomenis su jo pateiktu lenkų, bulgarų, moldavų, vokiečių, vietnamiečių (žr. Журавлев, с. 1974, С. 81–89). Pateikti asociatyviniai rusų kalbos grafonų vertinimai, jei informantų gimtoji kalba yra ne rusų, nenuginčijamai rodo, jog kiekvienai populiacijai būtinos skirtingos didaktikos, skirtingos šių kalbų tarimo pratimų sistemos. Kodėl? Todėl, kad vienos ar kitos šalies kalbos susiformavimas istorijos raidoje yra veikiamas vienos ar kitos kultūros. Ryškūs pavyzdžiai pateikti 1 lentelėje. Jos duomenys rodo, jog 14 procentų Kauno politechnikos instituto pirmakursių tuos pačius rusų kalbos grafonus asociatyviniu pagrindu vertina visiškai skirtingai nei informantai rusai; 24 procentai studentų tuos pačius grafonus vertina gana skirtingai. 42 procentų lietuvių studentų asociatyvinis tų pačių grafonų suvokimas be didesnių skirtumų. Likusių 20 procentų rusų ir lietuvių informantų asociatyvinis tų pačių grafonų vertinimas yra tapatus.

Šie ir daugelis kitų mano bei kitų mokslininkų atliktų genų fondų raiškos tyrimų aiškiai rodo, jog vienas iš pirmųjų veiksnių yra sąlygotas svetimšios kalbos giluminių, amžiais susiformavusių kultūros mechanizmų.

Atžvalga į įvairius kultūros sričių poveikius mokantis svetimšios kalbos. Kultūra šiame kon-

Lentelė. Atskirų rusų kalbos grafonų gretutinio asociatyvinio įvertinimo esminiai skirtumai pagal 5 rangus (Журавлев, Шярнас, 1975, с. 68)

Rangai	Informantų gimtoji kalba	B	C	A	Ж	Ю	Ш	И	Ц	X'	K	П	Ф	Л'	З'	K'	X	T	Ч	Ш
Geras-blogas	rusų		3,6		3,7		4,0		4,0	4,3			4,0				4,1			
	lietuvių		2,5		2,7		2,9		2,9	3,3			2,6				2,8			
Didelis-mažas	rusų					3,1								3,7		4,2			3,9	3,8
	lietuvių					2,0								2,3		3,2			2,6	2,8
Minkštas-kietas	rusų	3,6																	3,4	
	lietuvių	2,4																	2,4	
Moteriškas-vyriškas	rusų			3,7		1,6		1,9												
	lietuvių			2,6		2,9		3,0												
Stiprus-silpnas	rusų			2,6		3,8		3,3	3,8		3,7	4,0	3,6		2,8	4,5		3,4	3,8	4,2
	lietuvių			1,5		1,9		2,2	2,4		2,6	2,7	2,6		3,8	3,5		2,3	2,6	3,7

tekste apima įvairius šios kalbos aspektus. Įvardysiu svarbiausius iš jų:

- *reali tikrovė*, apimanti dvasinę kultūrą ir materialinę civilizaciją (vok. *Realienkunde*, lenk. *realioznawstwo*, rus. *страноведение*);
- *dvasinės kultūros produktai*: literatūra, menas, muzika, architektūra (vok. *Kulturkunde*, lenk. *kulturoznawstwo*, rus. *культуrowедение*, pranc. *civilisation française*);
- *šalies geografija, istorija, papročiai, tradicijos, liaudies dainos, humoras* (vok. *Landeskunde*, lenk. *krajoznawstwo*, rus. *страноведение*). Visų šių samplaika ir sudaro tą kultūros foną, kuriame funkcionuoja L1, L2 kalbos. Tačiau ir šiuo atveju kiekviena populiacija turi savus kultūros pasireiškimus, kurių nežinant sunku šia kalba net skaityti laikraštį;
- tik tai šaliai būdinga leksika. Pavyzdžiui, lietuvių kalbos leksinį fondą sudaro ir tokie žodžiai: korpės, talka ir pan. Šio tipo žodžiai būdingi tik tos šalies gyventojams, jų kalbai. Šie žodžiai paprastai glaudžiai susiję su krašto papročiais, tradicijomis.

Pabrėžtina, jog kiekvienos šalies šis kultūros fondas yra paprastai daugiau ar mažiau turtingas, skirtingas. Todėl atskirų kalbų įvairios kultūros sritys tarpusavyje teigiamai ar neigiamai sąveikauja. Iš čia individo psichikoje atsiranda neišvengiama kultūrų sąveika, lengvinanti ar sunkinanti gerą kelių kalbų išmokimą.

Kartu svetimosios kalbos mokymasis neatšiejamas nuo teigiamo ar neigiamo gimtosios kultūros poveikio besimokančiojo psichikai. Besimokančius Lm, L1, L2 kalbų reikia išmokyti, kitataučiams perduoti savas lietuviškas realijas, istorijas, meno ypatumus, šalies papročius, tradicijas ir kt., nepainioti jų su kitos populiacijos realijomis. Kultūrų sąveika individo psichikoje neturėtų trukdyti mums ben-

dradarbiauti su kitataučiais. Kaip teigia H. G. Gadameris, mes privalome išmokti gerbti visa tai, kas skirtinga, ir tuos, kurie skirtingi, nes Europa – daugiakalbis vienetas, susidedantis iš įvairių nacionalinių kultūrų (Gadamer, 1992, p. 11). Todėl svetimųjų kalbų mokytojai privalo ne vien gerai mokėti kalbą, kurią dėsto, bet ir puikiai orientuotis Lietuvos ir tos šalies, kurios kalbos moko, kultūros, civilizacijos, istorijos, geografijos, papročių, tradicijų, nuostatų, humoro subtilybėse. Pažįstant kitų šalių kultūrą, geriau suprantami ir savos šalies kultūros lobynai. Požiūrį į kitas tautas neretai atspindi ir vienos ar kitos šalies kalba. Pavyzdžiui, rusai pasakoja anekdotus apie čiukčius, norėdami išskelti save; amerikiečiai kuria „lenkiškus anekdotus“, kurių pagrindinis veikėjas – bukas pilietis. Anglai apie blogai įskaitomą raštą, sunkiai suprantamą kalbą sako: *Double Dutch*, t. y. dvigubas olandas, o *Dutch courage* vartoja kalbėdami apie nusiėrusį žmogų.

Kiti kultūros saviraiškos veiksniai mokant kelių kalbų. Įvairius šalies kultūros veiksnius atspindi tos tautos kalba. Priskirtini tokie: konkrečios kalbos galimybės aptarnauti įvairias šios populiacijos raiškos sritis, jos kalbos sistemų lankstumas, žodyno turtingumas, šios kalbos gebėjimas prisitaikyti prie gyvenamojo laikotarpio, šalies poreikių ir kt. Šie ir kiti veiksniai lemia individo, tautos kalbos kultūrą.

Norėčiau glaustai paminėti kai kuriuos *neverbalinės* (kūno, akių, judesių ir pan.) kalbos aspektus. Ypač plačiai neverbalinius ženklus naudoja žaidimų ir varžybų teisėjai. Prancūzų psichologas Fransua Siuežė knygoje „Tiesa apie gestus“ rašo, kad žodžiais perduodama apie 7 procentus informacijos, intonacija – apie 38 procentus, o kūno kalba – net 55 procentai. Kūno raiškos zonos yra akys, veidas (mimika), poza, gestai. Kūno kalba galima stiprinti ar su-

silpninti pasakytus žodžius, visai pakeisti sakinio prasmę. Žinoma ir pirštų kalba. Tačiau įvairios tautos neretai skirtingai supranta įvairios pirštų kombinacijas. Pavyzdžiui, pakeltas į viršų sugniaužtos rankos nykštys lietuviui, rusui, lenkui reiškia pritarimą. Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje šis gestas turi tris reikšmes: 1) taip stabdomas taksi, 2) viskas gerai – OK, 3) nešdinkis. Graikijoje šis gestas suprantamas tik vienaip: „nešdinkis iš čia“.

Apskritimas iš nykščio ir smiliaus Jungtinėje Amerikos Valstijose reiškia OK – t. y. tvarka, Japonijoje – pinigų, Prancūzijoje – nulį (tualetą), o kai kuriose Viduržemio jūros pakrančių tautose – vyrų homoseksualinius pomėgius (Peare, 1992).

E. T. Hallas, A. Peare rašo gana įdomių dalykų apie *atstumo zoną* pastebėjimus pokalbio metu: 1) intymioji (15–45 cm) – tarp labai artimų žmonių; 2) personalinė (45 cm – 1,2 m) būdinga neformaliems draugų kontaktams; 3) socialinė (1,2–3,6 m) – dalykiniam pažįstamųjų pokalbiui ir 4) viešoji (daugiau kaip 3,6 m) būdinga lektoriaus pokalbiui su auditorija (1966; 1992). Pažeisti šiuos atstumus tolygu pažeisti pašnekovo laisvę, gadinti komercinius ar profesinius tarpusavio santykius.

I. A. Sterlinas pateikia gana įdomių pastebėjimų apie *šypsena*, būdingą ar nebūdingą įvairių šalių gyventojams. Pavyzdžiui, rusams, lietuviams šypsena nesiderina su rimtu darbu. Anglams ir amerikiečiams būdinga *keep smiling*. I. A. Sterlinas net skirsto pavienių šalių gyventojus pagal būdingus bruožus: amerikiečiai visada dalykiški, anglai – manieringi, pedantiški, pernelyg mandagūs, vokiečiai – tikslūs, punktualūs, prancūzai meilūs, kinai – darbštūs, švedai – santūrūs, italai – ekspansyvūs, rusai – niūrūs (Sterlin, 1992, c. 52–54). Taigi „kiekviena kalba pasižymi konkrečiu savo tautos savitumu ir veikia šią naciją būtent ta

kryptimi“, – teigė B. Humboldtas (Гумбольдт, 1985, c. 378).

Būtina bent labai glaustai paminėti dar vieną tautos kultūros išraiškos formą – *frazeologiją*. Mokantis frazeologijos negalima jokia kūryba, nes kūrybos šaknys dažniausiai yra gimtoji kalba, mąstymas gimtosios kalbos priemonėmis. Nacijos kultūrinį brandumą ypač ryškiai perteikia patarlės, priežodžiai, aforizmai ir kt. Pavyzdžiui, apie žmogų, kuriam viskas sekasi, lietuviai paprastai sako: „po laiminga žvaigžde gimęs“, anglai – „gimęs su sidabrinium šaukštu burnoje“, rusai sako, jog „gimęs su marškinėliais“ (*родился в сорочке*).

Apie nemalonus, spręstinus dalykus rusai sako: „Сам кашу заварил, сам и расхлебывай“, lenkai – „Nawarzyles piwa, to je wypij“, o anglai: „As you brew, so must you drink“ (ką užvirei, tą ir išgerk).

Semantiškai ekvivalentiški pasakymai: rusų – „Русский мужик задним умом крепок“, vokiečių – „Durch Schade wird man klug“, anglų – „If thing were to be done twice all would be wise“.

Daugiau lietuvių ir rusų kalbų frazeologizmo pavyzdžių pateikiama E. Galnaitytės ir kt. „Mokykliniame lietuvių – rusų kalbų frazeologijos žodyne“ (1989) ir V. Stašaitienės, J. Paulausko „Rusų – lietuvių kalbų frazeologijos žodyne“ (1985).

Išvados: 1) bilingvo sąmonėje yra būtina formuoti koordinuotą kultūrų sąveiką; 2) diferencijuota kelių kultūrų sąveika individo psichikoje – svarbi metodologinio modelio dimensija, padedanti kryptingai formuoti grynąją daugiakalbystę.

Apibendrinamosios išvados ir rekomendacijos

Tarp lingvistų, psichologų ir glotologų vyrauja nuomonė, jog besimokančiojo psichikoje egzis-

tuoja vien supaprastinta lingvistinė kelių kalbų sistemų sąveika. Todėl užtenka, padedant gretinamajai lingvistikai, atskleisti atskirų Lm, L1, L2 kalbų raiškinių sutapimus bei skirtumus, o tada, remiantis šių tyrimų duomenimis, kurti šios kalbos vadovėliuose atitinkamas pratimų sistemas. Aišku, besimokančiųjų kelias kalbas daromų klaidų skaičius šiuo atžvilgiu mažėja. Tačiau tyrimai parodė, jog tokiu būdu individo sąmonėje formuojasi tik vienos kultūros samprata, paprastai gimtosios šalies. Šiuo atveju sunku tikėtis suformuoti besimokančiųjų psichikoje grynąją daugiakalbystę. Todėl kyla net kelios neatidėliotinai spręstinos problemos:

1. Kiekvienos svetimosios kalbos (L1, L2) originalių vadovėlių sistemos kūrimas.

LITERATŪRA

- Assagoli R. *Psychosynthesis*. New York, 1965.
- Bloomfield L. *Language*. New York, Chicago, 1961.
- Brown G. *Human Teaching and Human Learning*. New York, 1990.
- Ellis R. *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: University Press, 1991.
- Gadamer H. G. *Dziedictwo Europy*. Bibl. Aletheia. Warszawa, 1992.
- Galnaitytė E., Pikčilingis J., Sivickienė M. *Mokyklinis lietuvių – rusų kalbų frazeologijos žodynas*. Kaunas: Šviesa, 1989.
- Hirsch E. *Cultural Literacy*. Boston, 1987.
- Jacikevičius A. *Daugiakalbystės psichologija*. Vilnius: Mintis, 1970.
- Jacikevičius A. *Siela, Mokslas, Gyvensena*. Vilnius: Žodynas, 1994.
- Jacikevičius A., Gučas A., Rimkutė E. ir kt. *Bendroji psichologija*, 1986.
- Kučinskas V. *Human genetic process in present-day Lithuanian population // Science, arts and Lithuania*, 16. Vilnius: Vilnius University, 2000. T. 16. P. 48–53.
- Kučinskas V. *Genetinis populiacijų įvairavimas // Genetika*. Kaunas: Šviesa, 2001. P. 167–171.
- Lado R. *Linguistics Across Cultures*. Ann Arbor. University of Michigan Press, 1957.
- Littlewood W. T. *Foreign and Second Language Learning*. Cambridge University Press, 1991.
- Juosc būtina atsižvelgti į dvi dimensijas: lingvistinę ir kultūrinę.
2. Atitinkamai koreguotinas ir kalbų mokytojų / dėstytojų rengimas, perkvalifikavimas.
  3. Plėstiniai tyrimai, detaliau atskleidžiantys kultūrų sąveiką mokantis kelių kalbų.
  4. Plėstiniai gryniosios daugiakalbystės formavimo individo psichikoje tyrimai.
  5. Plėstiniai metakognityviniai autonominio kalbos mokymosi tyrimai, nes kalbų mokymosi procesas yra superindividualus. Kaip teisingai teigė M. Westas, kalbinės veiklos reikia išmokti pačiam individui, aišku, pedagogui vadovaujant, patariant, kontroliuojant.
- Lomb K. *Kaip aš mokausi kalbų*. Vilnius: Mokslas, 1984.
- Mažiulis V. *Baltų ir kitų indoeuropiečių kalbų santykiai. (Deklinacija)*. Vilnius, 1970.
- Odil W. T. *Projekto partneriai. Atverkime duris kalbų mokymuisi: kalbų mokymosi propagavimas platesnėje bendruomenėje*. Vilnius: Socrates. Lingua, 2005. 63 p.
- Paulauskas J. *Lietuvių kalbos frazeologijos žodynas*. Kaunas: Šviesa, 1977.
- Pearce Allan. *Język ciała. Jak czytać musi ludzi z ich gestow*. Kraków, 1992.
- Rivers W. M. *The Psychologist and the foreign Language Teacher*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 1964. P. 164–193.
- Šernas V. *Kalbų sąveika individo psichikoje – lingvodidaktikos paradigmos šerdis // Kalbų vaidmuo Europos integracijos procese*. Vilnius: VU leidykla, 2001. P. 65–75.
- Šernas V. *Glotoedukologija, 1*. Kaunas: VDU leidykla, 2002. 191 p.
- Šernas V. *Glotoedukologija. Lingvodidaktika, 2*. Kaunas: VDU leidykla, 2005.
- Šernas V. *Idealistinio realizmo ugdymo paradigma // Acta Paedagogica Vilnensia*. Nr. 9. Vilnius: VU leidykla, 2002. P. 235–247.
- Šernas V. *Kaip racionaliau mokytis kalbų. Basic English*. Vilnius: Žodynas, 1994.

Thomas D., Antulienė A., Liubinienė V., Mažuo-
lienė Z., Šneiderienė I., Valiuškevičiūtė V., Valūnai-
tė-Oleškevičienė G. A. Survey of English Language
Teaching in Lithuania: 2003–2004. Vilnius: British
Council, Ministry of Education and Science of the
Republic of Lithuania, 2005. 90 p.

Vocabulary Description. Acquisition and Pedagogy
/ Ed. by N. Schmitt, M. McCarthy. Cambridge Uni-
versity Press, 1997.

Weinreich U. Language in Contact. Findings and
Problems. The Hague–Paris, 1968.

Zmijewska H. Krajoznawstwo u kulturoznawstwo
v nauce języków obcych // Przegląd Glottodydaktyc-
zny. 1984, t. 6.

Взаимодействие языков в процессе обучения /
Под ред. В. Шярнаса. Вильнюс, 1971.

Вильке Л. Формы внутренней речи и их значение
для преподавания иностранного языка // Третий
Международный конгресс русистов. Варшава, 1976.
С. 79–82.

Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Мос-
ква, 1985.

Журавлев А. Фонетическое значение. Ленинград,
1974.

Журавлев А., Шярнас В. Символично-фонети-
ческая интерференция при обучении русскому
языку // Rusų ir užsienio kalbų mokymo teoriniai ir
praktiniai klausimai. Vilnius: PMTI, 1975. P. 52–73.

THE IMPORTANT DIMENSION OF THE METHODOLOGICAL LANGUAGE LEARNING MODEL

Vytautas Šernas

Summary

The object of the article – methodological cultural dimension of language learning. There are briefly observed other models as well (acculturation, nativization, denativization) which are related to a country's strategy and tactics of the cultural development. On the basis of the research there are revealed relations of the culture and language indicated the main areas: *spiritual culture*: literature, music, art, architecture, etc.; a country's realia: habits, traditions, folk songs, humour, etc.; *a country's geography, history; material civilization; culture-bound language phenomena* (specific lexis, etc.). The article reveals the purpose of the methodological theoretical model of language learning: to ensure pure multilingualism in the process of imple-

mentation. It also deals with the differentiated interaction of cultures of the countries speaking L1, L2 languages taking place in a person's psyche. The article highlights the interaction of mother and foreign countries' cultures, there are given examples. At the end of the article there are enumerated some burning issues: 1) the development of system of original textbooks for each foreign language with the reference not only to the linguistic but to the cultural dimension as well; 2) the improved language teachers training; their retraining; 3) the expanded research of the cultural dimension; 4) the expanded metacognitive research of autonomous language learning, as the process of language learning is superindividual.

Įteikta: 2005 10 25

Priimta: 2005 12 30